

Мотиви та інтерес до фізичної культури й спорту старшокласників інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. В Україні для дітей соціально уразливих категорій населення створено розгалужену мережу інтернатних закладів, у яких утримуються, навчаються, виховуються в комплексі з корекційно-реабілітаційною, лікувально-оздоровчою роботою діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, хворі, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у тому числі діти-інваліди, діти, які перебувають у конфлікті із законом.

У системі освіти України функціонує 317 (75 700 учнів) загальноосвітніх шкіл-інтернатів, у тому числі 53 (9100 учнів) для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 62 (14 000 учнів) загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів; 14 шкіл та училищ (460 вихованців) соціальної реабілітації; 385 (48 500 учнів) загальноосвітніх навчальних закладів (школи, школи-інтернати) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, із яких для розумово відсталих – 226 (27 700 учнів), для сліпих – 6 (800 учнів), для дітей зі зниженим зором – 28 (4200 учнів), для глухих – 30 (2900 учнів), для дітей зі зниженим слухом – 26 (3000 учнів), для дітей із порушенням опорно-рухового апарату – 20 (2300 учнів), для дітей із тяжким порушенням мовлення – 16 (2900 учнів), для дітей, які потребують інтенсивної педагогічної корекції – 33 (4700 учнів).

Демократизація суспільства, шляхи його оновлення в умовах розвитку незалежної України потребують розробки нових підходів стосовно виховання та влаштування дітей, позбавлених батьківської опіки, саме на засадах гуманізму.

Як і в багатьох інших країнах, більшість дітей, які потребують влаштування, – це діти, котрі залишилися без батьківської опіки із соціальних причин. Так, скажімо, в Україні з 90 тисяч дітей, які втратили батьківську опіку, тільки кожна десята – біологічна сирота, тобто дитина, яка втратила батьків унаслідок трагічних обставин (смерті, зникнення тощо). Решта 90 % – діти живих батьків, котрі відмовилися (або позбавлені державою батьківських прав) виконувати батьківські обов'язки стосовно власних дітей. У такій ситуації ці діти стають соціальними сиротами.

Соціальне сирітство – соціальне явище, обумовлене ухилянням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків стосовно неповнолітньої дитини. Соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна категорія дітей, які внаслідок соціальних, економічних і морально-психологічних причин стали сиротами при живих батьках.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. За науковими даними авторів [1; 2; 3; 4], стан здоров'я школярів за останні роки значно погіршився. Фізичне виховання в школі потребує глибокого аналізу та відповідних коректив у навчальному процесі.

Проблема збереження здоров'я дітей України є дуже актуальною. Але ще актуальніша проблема здоров'я дітей-сиріт. Здоров'я дітей, які виховуються в умовах материнської депривації, служить показником пристосувальних можливостей зростаючого організму до екстремальних умов сучасного життя. Сирітство – одна з найважливіх соціальних і педагогічних проблем нашого часу. Діти-сироти, які страждають граничними нервово-психічними розладами, складають групу ризику з розвитку шкільної дезадаптації [5; 7].

Здоров'я дитини закладається в сім'ї. Ми ж унаслідок специфіки своєї роботи повинні прищепити навички здорового способу життя дітям, ураховуючи їхні індивідуальні та вікові

особливості, і залежно від цього вибирати оптимальні методи й форми роботи. Особливість педагогічної діяльності в роботі з дітьми в школах-інтернатах полягає в тому, щоб у дитини сформувати навички, необхідні для підтримки здоров'я. Здоров'я дітей ми розглядаємо як стан фізичного, психічного та соціального благополуччя [5; 6].

Завдання дослідження – проаналізувати мотиви відвідування занять та інтерес до фізичної культури й спорту учнів старших класів школи-інтернату.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Однією з актуальних соціально-педагогічних проблем навчально-виховного процесу, розвитку фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в школі-інтернаті є виховання позитивного ставлення юнаків і дівчат до фізичного виховання та спорту. Ми виходили з того, що вивчення інтересів, мотивів, орієнтацій школярів допоможе визначити напрями діяльності з оздоровчої роботи, скоригувати навчальні програми й сформувати певну стратегію індивідуального підходу у формуванні валеологічних знань у дітей, позбавлених батьківського піклування.

Результати анкетування показали, що 80 % юнаків 10-го класу та 66,66 % – 11-го, 50 % десятикласниць і 75 % одинадцятикласниць бажають займатися певними видами спорту, із них близько половини раніше займалися у спортивних секціях.

Заняття фізичною культурою та спортом здійснюються під впливом певних стимулів, спонукань, які виступають у ролі рушійних сил навчальної діяльності учнів. Такими є потреби, інтереси, переко нання, ідеали, ціннісні орієнтації. Вони утворюють мотиваційну сферу навчальної діяльності.

Наукові дослідження та практика роботи шкіл засвідчують, що головним у процесі залучення школярів до фізичного самовдосконалення є виховання в них інтересу до фізичної культури. Інтерес-форма виявлення потреб, виступає своєрідною орієнтацією людини в її зв'язках із дійсністю. Від спрямованості інтересів залежить спосіб життя людини, її поведінка й діяльність. Поява інтересу викликає бажання діяти, формує мотив поведінки. Результати анкетування засвідчили, що інтерес вихованців школи-інтернату до фізичного виховання й спорту є невисоким (табл. 1). Лише 26,67 % юнаків 10-х та 55,55 % дівчат 11-х класів мають великий інтерес. В учениць 10 класу немає жодної з високим і вищим від середнього інтересом. Вищий від середнього інтерес мають 40 % та 11,11 %, відповідно, юнаків 10-х й 11-х класів, а в дівчат 11-го класу цей показник становить 33,33 %. Середній рівень інтересу мають 26,67 % та 33,33 %, відповідно, юнаків 10-х та 11-х класів. У дівчат цей показник становить, відповідно, 57,14 % і 50 %. До осіб, у яких низький рівень інтересу можна віднести 6,67 % та 8,33 % хлопців, відповідно, 10-х й 11-х класів і 8,33 % одинадцятикласниць. Інтерес відсутній у 6,67–8,33 % юнаків 10-х–11-х класів та 14,29 % респонденток із 10-го.

Таблиця 1

Інтерес учнів школи-інтернату до фізичного виховання, %

Рівень інтересу	Клас			
	10		11	
	юнаки	дівчата	юнаки	дівчата
Великий	26,67	–	55,55	–
Вищий від середнього	40	–	11,11	33,33
Середній	26,67	57,14	33,33	50
Нижчий від середнього	–	7,14	–	–
Низький	6,67	35,71	–	8,33
Інтерес відсутній	6,67	14,29	–	8,33

Слід відзначити, що серед юнаків 11 класу не було виявлено жодного з нижчим від середнього, низьким показниками рівня інтересу або загалом його відсутністю.

Невисокий інтерес школярів до фізичної культури та спорту, на нашу думку, пояснюється

недостатнім рівнем їхньої фізкультурної освіченості, недооцінкою вчителями важливості цього напрямку роботи.

Результати анкетування показали, що основним фактором, який негативно впливає на ставлення школярів до фізичного виховання (табл. 2), є причина, яка полягає в тому, що їм це нецікаво.

Таблиця 2

Негативні фактори, які впливають на ставлення до фізичного виховання, %

Показник	Клас			
	юнаки		дівчата	
	10	11	10	11
Нецікаво	46,67	33,33	42,86	25
Відсутня спортивна база	6,67	22,22	14,28	25
Стан здоров'я	13,33	22,22	28,57	41,66
Відсутні спортивні секції	33,33	22,22	14,28	8,33

Так вважають 46,67 % та 33,33 % хлопців, відповідно, 10-го й 11-го класів, а також 42,86 % і 25 % дівчат-старшокласниць. Це вказує на те, що для цих школярів недостатньо уваги приділяється розвитку їхньої мотиваційної сфери стосовно фізичної культури та спорту.

На другому рейтинговому місці перебуває стан здоров'я, який не дає можливості 13,33 % десяти класникам і 22,22 % одинадцятикласникам, відповідно, 28,57 й 41,66 % ученицям 10 та 11 класів займатися сьогодні фізичними вправами. Інша частина респондентів вважають причинами те, що не дають змоги обставини; відсутність секцій із тих видів спорту, якими хотіли б займатися; немає спортивної бази й споруд за місцем проживання.

Фізкультурно-оздоровча та спортивна активність школярів великою мірою залежить від сформованості в них ставлення до навчальної діяльності й фізичних вправ, тобто від мотивів діяльності. Поняття "мотив" означає певну спонукальну причину дій та вчинків людини. Саме від мотивів залежить, що містить у собі в психологічному плані та чи інша дія, який суб'єктивний зміст вона має для людини.

Для вивчення мотивів діяльності розроблено анкету. За результатами анкетування (табл. 3), 40 % підлітків-десятикласників, 55,55 % одинадцятикласників та 33,3 % дівчат 11-го класу бажають підвищити свою фізичну підготовку. Дивним є факт, що серед десятикласниць жодної такої особи не виявилось. За рахунок виконання фізичних вправ бажають покращити своє здоров'я 73,33 % юнаків 10-го й 42,86 % і 16,65 % дівчат десятого й одинадцятого класів. Жодного респондента-юнака з одинадцятого класу, який би належав до цієї групи, виявлено не було.

Найбільше навчитися техніки улюблених вправ із того чи іншого виду спорту бажають хлопці десятих та одинадцятих класів – відповідно, 40 % і 44,44 %, а в дівчат цей відсоток незначний.

Отримати добрі оцінки найбільше бажають дівчата – 33–36 %.

Слід із тривогою відзначити, що останню рангову позицію займає інтерес до особи вчителя (0 %). Особистість учителя має відігравати дуже важливу роль у роботі з таким особливим контингентом учнів.

Таблиця 3

Мотиви відвідування занять із фізичної культури, %

Показник	Клас			
	10		11	
	юнаки	дівчата	юнаки	дівчата
Бажання підвищити свою фізичну підготовку	40	–	55,55	33,3
Бажання покращити здоров'я	73,33	42,86	–	16,65
Навчитися техніки улюблених фізичних вправ	40	7,14	44,44	25
Прагнення отримати добрі оцінки	6,67	35,71	–	33,3

Уникнення неприємностей у зв'язку з пропусками	6,67	14,29	11,11	8,33
Звичка до сумлінного виконання обов'язків	–	21,43	–	8,33
Інтерес до особи вчителя	–	–	–	–

Висновки. Таким чином, рівень інтересу до фізичного виховання й спорту в учнів старших класів, які навчаються в школі-інтернаті, є невисоким. На ставлення школярів до фізичного виховання впливають такі основні фактори: відсутність спортивної бази й потрібних секцій, поганий стан здоров'я та втома, а головне, що треба відзначити, – їм не дуже цікаво на заняттях.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методики формування готовності учнів старших класів школи-інтернату до занять фізичною культурою та спортом.

Література

1. Апанасенко Г. Л. Медицинская валеология / Г. Л. Апанасенко, Л. А. Попова. – Ростов н/Д : Феникс, 2000. – 248 с.
2. Артюшкіна Л. М. Специфіка професійної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Л. М. Артюшкіна, А. О. Полянничко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 2. – С. 42–43.
3. Бородин Ю. А. Современные проблемы физической культуры в формировании здоровья нации / Ю. А. Бородин, В. Б. Добровольский, А. А. Мальцев, Г. И. Сухорада // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. науч. тр. / под ред. С. С. Ермакова. – Харьков : ХГАДИ (ХХПИ), 2002. – № 6. – С. 43–56.
4. Грициляк С. Фізичний розвиток дітей у притулку для неповнолітніх / С. Грициляк // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – № 3 (7) – С. 58–61.
5. Назарова И. Б. Возможности и условия адаптации сирот / И. Б. Назарова // Социс. – 2001. – № 4. – С. 70–77.
6. Паффенбаргер Р. С. Здоровый образ жизни / Р. С. Паффенбаргер, Э. Ольсен. – Киев : Олимпийская лит., 1999. – 236 с.
7. Соціальне сирітство в Україні: Експертна оцінка та аналіз існуючої в Україні системи утримання та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування / Волинець Л. С. – К. : [б. в.], 1998. – С. 92–102.

Анотації

У статті проаналізовано рівень інтересу до фізичного виховання й спорту та особливості мотивів відвідування занять із фізичної культури учнів старших класів школи-інтернату для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: школярі, діти-сироти, здоров'я, інтерес, мотиви, фізична культура.

Геннадій Навроцкий. Мотивы и интерес к физической культуре и спорту старшеклассников интерната для детей-сирот и детей, лишённых родительской опеки. В статье проанализированы уровень интереса к физическому воспитанию и спорту и особенности мотивов посещения занятий по физической культуре учеников старших классов школы-интерната для детей-сирот и детей, лишённых родительской опеки.

Ключевые слова: школьники, дети-сироты, здоровье, интерес, мотивы, физическая культура.

Hennadii Navrotskii. Motivation and Interest in Physical Education and Sports of Senior Pupils of Boarding-School for Children-Orphans and Children, Deprived of Paternal Care. In the article analyzed The level of interest to physical education and sports of boarding-school for children-orphans and children, deprived of paternal care is analyzed in the article. The features of attendance motivation of physical education classes are studied.

Key words: school children, children-orphans, health, interest, motivation, physical education.